

Blitzkrieg u Nizozemskoj, Belgiji i Francuskoj 1940. godine

Kujundžić, Miroslav

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:413196>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-25**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za povijest

Miroslav Kujundžić

Blitzkrieg u Nizozemskoj, Belgiji i Francuskoj 1940. godine

Završni rad

Mentorica: doc.dr.sc. Slađana Josipović Batorek

Osijek, 2016. godine

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za povijest

Studij pedagogije i povijesti

Miroslav Kujundžić

Blitzkrieg u Nizozemskoj, Belgiji i Francuskoj 1940. godine

Završni rad

Znanstveno područje humanističkih znanosti, znanstveno polje povijesti,
znanstvena grana hrvatska i svjetska moderna i suvremena povijest

Mentorica: doc.dr.sc. Slađana Josipović Batorek

Osijek, 2016. godine

Sažetak

U radu je prikazan brzi razvoj njemačke ratne taktike i vojske nakon Prvog svjetskog rata, s naglaskom na Zapadnom bojištu kao najkonkretnijoj primjeni *Blitzkriega* u Drugom svjetskom ratu. Kada govorimo o *Blitzkriegu* zapravo govorimo o pojmu *Bewegungskrieg*, odnosno pokretnom ratovanju. Njegove smjernice zacrtali su zapovjednici prije Drugog svjetskog rata, a zapovjednici Wehrmachta ga usavršavaju. Uz to je usko vezan i pojam *Auftragstaktik*, sustav neizravnog zapovijedanja prilagođen njemačkom mentalitetu. Suvremena ratna taktika malo po malo se razvijala u predratnoj Njemačkoj. U godinama nakon Prvog svjetskog rata Versailleski ugovor donio je više nezadovoljstva nego garanciju budućeg mira te na vlast u Njemačkoj dolaze nacionalsocijalisti na čelu s Adolfom Hitlerom. Oni uzdižu njemačku ekonomiju putem ratne industrije i malo po malo krše odredbe Versailleskog sporazuma. 1935. ustrojen je Wehrmacht, nova vojska koja će demonstrirati njemačku nadmoć u godinama prije i posebno na početku Prvog svjetskog rata. Jednu od najvećih pobjeda Wehrmacht je ostvario na Zapadnom bojištu prilikom pohoda na Francusku 1940. godine. Tada su njemački vojnici demonstrirali pokretni rat u punom smislu i u samo šest tjedana uspjeli pokoriti Luksemburg, Nizozemsku i Belgiju te osvojiti i okupirati cijelu Francusku.

Ključne riječi: Blitzkrieg, Treći Reich, Wehrmacht, Francuska

Sadržaj:

Uvod	1
1. Vojna doktrina Blitzkrieg	2
2. Dolazak nacionalsocijalista na vlast i ustroj Wehrmachta	5
3. Okolnosti u Europi prije napada na Francusku	9
4. Primijenjeni Blitzkrieg - Zapadno bojište	14
5. Posljedice napada na Francusku	20
Zaključak	22
Popis literature	23

Uvod

Drugi svjetski rat najrazorniji je sukob u ljudskoj povijesti i rat koji je odnio najviše žrtava. Na jednoj strani našle su se Sile Osovine predvođene Trećim Reichom, Italijom i Japanom, a na drugoj strani Saveznici, predvođeni Velikom Britanijom i Francuskom, dok im se kasnije pridružuju SSSR i SAD. Poginulo je preko 50 milijuna ljudi, od čega je otprilike polovica civilnog stanovništva. Ranjeno je 35 milijuna ljudi, a posljedice su u nekim dijelovima svijeta osjetne još i danas. Drugi svjetski rat bio je totalni rat u geografskom, ideološkom i materijalnom smislu, a ratni sukobi zahvatili su na posredan ili neposredan način gotovo sva područja u svijetu. Naglasak u ovom radu neće biti stavljen na uzroke i posljedice samog rata, nego će fokus biti na zapadnom bojištu i na elementima koji su mu prethodili. Upravo je na tom bojištu jedan od najkonkretnijih primjera primjene vojne doktrine zvane *Blitzkrieg* („Munjeviti rat“). U radu se spominju tri države: Nizozemska, Belgija i Francuska. Luksemburg je izostavljen zbog malog značaja u svim vojnim operacijama koje su se vodile na zapadnom bojištu, ali jasno je kako ni to malo područje nije moglo biti u potpunosti pošteđeno zbog svojeg položaja na tromeđi između Belgije, Francuske i Njemačke. Međutim, sam napad na sve navedene države treba gledati kao cjelovitu vojnu operaciju imena *Fall Gelb* („Slučaj žuti“) kojom je izvršen napad na Francusku. Napadom na Francusku Adolf Hitler je želio osvetiti poraz Njemačke u Prvom svjetskom ratu i potpisivanje, za Njemačku sramotnog, mira u Versaillesu 1919., što je u konkretnom obliku zagovarao još u svojoj knjizi *Mein Kampf*. Operacijom *Fall Rot* („Slučaj crveni“) ofenziva na Francusku je nastavljena, a francuska obrana se ubrzo u potpunosti raspala, čime je nakon nešto više od mjesec dana borbi razbijena i pobijeđena. Europske države se svakim novim napadom Trećeg Reicha suočavaju s realnošću modernog rata, za koji nisu bile spremne još nekoliko godina. Hitlerovo pristajanje na riskantan vojni plan, dobra opremljenost, borbenost i fleksibilnost njemačke vojske samo su neki od razloga uspjeha *Blitzkriega* u Francuskoj. Ovom pobjedom Adolf Hitler definitivno je učvrstio svoj autoritet i ugled kao *Führer* (vođa) Trećeg Reicha i njemačkog naroda.

1. Vojna doktrina *Blitzkrieg*

Prije svega treba reći kako je ovdje *Blitzkrieg* definiran kao vojna doktrina zbog toga što se čini da taj pojam najviše odgovara duhu hrvatskog jezika. Prema *Hrvatskoj enciklopediji* vojna doktrina bi bila: „Temeljna načela organizacije i uporabe oružanih snaga u vođenju rata na strateškoj, operativnoj i taktičkoj razini.“¹ Prema časopisu *Vojna povijest* (vojna) doktrina je: „Skup sustavno uređenih načela ratovanja kojemu određuje smjer djelovanja.“² Sve to *Blitzkrieg* svakako jest. Za shvaćanje ove vojne doktrine ključni su nazivi *Bewegungskrieg* i *Auftragstaktik*.

Bewegungskrieg doslovno znači „pokretni rat“, a njegove temeljne odrednice zacrtao je general Hans von Seeckt tijekom obavljanja dužnosti načelnika Ustrojbenog ureda Reichsheera (1920.-1926.). To je zapravo vojna doktrina o kojoj se govori i u ovom radu, no *Blitzkrieg* je svakako rašireniji naziv, a prvi put ga je upotrijebio jedan talijanski novinar tijekom njemačkog vojnog pohoda na Zapadu 1940. godine. Naziv *Blitzkrieg* raširen je najviše zahvaljujući nacističkom ministru propagande Josephu Goebbelsu.³ Temelj doktrine „pokretnog rata“ je bliska suradnja kopnenih i zrakoplovnih snaga, a prema potrebi i mornaričkih snaga. Glavni nositelji izvođenja pothvata su kopnene snage uz podršku ratnog zrakoplovstva i mornarice, a izvođenje pothvata odvijalo se u četiri koraka. Prvi korak i početak napada bilo je bombardiranje protivnikove pozadine s ciljem prekidanja veza i dopreme pričuva, dok je u isto vrijeme otvorena topnička vatra po prednjem protivničkom kraju radi izoliranja protivnikova područja. Prema potrebi izvođeni su i padobranski desanti u protivnikovoj pozadini kako bi se osigurali strateški objekti i spriječilo njihovo rušenje. U drugom koraku počinje glavni napad koji vode oklopne snage u obliku klina i na taj način probijaju protivnički raspored snaga. Bokove klinova štiti motorizirano pješništvo uz podršku motoriziranog topništva. Bombarderi nastavljaju s napadima na logistička središta, dok pješačke snage uništavaju izolirane skupine protivničkih snaga na prvoj crti i tako otvaraju bojišnicu. Tijekom trećeg koraka motorizirane i oklopne snage brzo prodiru u slobodni prostor te vrše obilaske u cilju okruženja protivnika. Povezuju se s padobranskim postrojbama koje su prije toga osigurale vitalne objekte. Zrakoplovstvo i dalje djeluje u pozadini protivnika i na prednjim krajevima klinova. U zadnjem koraku oklopne i motorizirane postrojbe prodiru u dubinu protivničkog područja, okružuju i uništavaju protivničke

---

¹ Skupina autora, *Hrvatska enciklopedija* (mrežno izdanje), URL:

<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=65197>, Leksikografski zavod Miroslav Krleža (pristupljeno 23.6.2016.)

² Despot, Zvonimir (urednik), *VP - Magazin za vojnu povijest posebno izdanje, 2. svjetski rat: Wehrmacht*, Večernji list, Zagreb, 2013., str. 10.

³ Isto, str. 10.

snage te zauzimaju vitalne gradove. Pješništvo za to vrijeme uništava preostale protivničke snage te organizira i osigurava nesmetanu opskrbu.⁴

Opisani novi stil ratovanja predstavlja evolucijski razvoj koji je trajao punih petnaest godina, započevši u vrijeme Hansa von Seeckta, a konačan oblik dobiva u vrijeme Ludwiga Becka, koji je bio na dužnosti načelnika Glavnog stožera njemačke vojske u prvim godinama nacističkog režima. Osim doktrine „pokretnog rata“, u Njemačkoj vojsci je nekad i dalje primjenjivana stara doktrina „odlučujućeg manevra“. Nju je oblikovao slavni pruski general Helmuth von Moltke (stariji) još 1850-ih godina. Doktrina „odlučujućeg manevra“ sastojala se u napadu pješništva na krila protivničkog rasporeda, njihov proboj i odbacivanje protivnika u njegovu pozadinu što bi glavninu protivničkih snaga dovodilo u okruženje. Time se stvarao efekt kliješta čime bi se protivniku nametnula bitka u okruženju, za što je postojao naziv *Kesselschlacht*, nakon čega bi protivničke snage gotovo uvijek bile uništene.⁵

Auftragstaktik je još jedno od vojnih rješenja Helmutha von Moltke, koje je bilo itekako revolucionarno za ono razdoblje, a poslije bilo izuzetno važno u doktrini „pokretnog rata“. Auftragstaktik bi u prijevodu na hrvatski jezik značilo „neizravno zapovijedanje“. U njemu zapovjednik objašnjava podređenome što od njega traži i koju zadaću treba obaviti te mu objašnjava koja mu sredstva stoje na raspolaganju za obavljanje zadatka. Smjernice ostaju dovoljno otvorene tako da časnik sam odlučuje na koji će način izvršiti zadaću i prihvaća odgovornost za svoju odluku. Na taj način dolazi do izražaja individualna inicijativa koja je inače sputana u sustavu izravnog zapovijedanja, kakvo je prevladavalo u ostalim vojskama.⁶ Časnici su tako dobili veću slobodu odlučivanja, a individualna inicijativa za djelovanje na terenu je potaknuta time što časnici nisu morali uvijek čekati zapovijedi s vrha. Fleksibilnost na terenu povećana je i razvojem bežičnih komunikacija jer su svi njemački tenkovi bili opremljeni radio uređajima.⁷ Pristašama Auftragstaktik je bilo jasno da u provedbi toga sustava na terenu može iskrnuti mnogo problema, ali da je ukupna korist znatno veća. To se najbolje vidi na primjeru Ervina Rommela i Heinza Guderiana na Zapadnom bojištu koji su čak došli u sukob sa svojim nadređenima zbog nekoordinacije, ali su postigli velike uspjehe. Rommelovo ponašanje u izvedbi napada je bilo riskantno i stvaralo probleme u nastupanju njemačke vojske, ali je time

---

⁴ Despot, *VP - Magazin za vojnu povijest posebno izdanje, 2. svjetski rat: Wehrmacht*, str. 10-11.

⁵ Isto, str. 11

⁶ Goluža, Miroslav, „Njemačko „tajno oružje““, *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, god. 9, br. 18, Zagreb, 2006., str. 64.

⁷ Havers, Robin, *The Second World War (2): Europe 1939–1943*, Osprey, Oxford, 2002., str. 12.

stvorio još veće probleme neprijatelju.⁸ Njemački general Erich von Manstein tvrdio je da sustav neizravnog zapovijedanja nije bio nametnut sa strane nego je odgovarao njemačkom mentalitetu, koji ima izražen individualizam i spremnost na rizik. Tvrdio je da su Nijemci koristili izravno zapovijedanje, u kojem je sve detaljno isplanirano, samo u iznimnim situacijama.⁹ Pokretni rat ne bi bio moguć bez sustava neizravnog zapovijedanja jer je to zahtjevala njegova brzina i složenost. Iza toga stajala je i odgovarajuća obuka i izobrazba časnika. U pokretnom ratu ključna je brzina kojom tenkovi izvode operaciju, ali za uspjeh na Zapadnom bojištu bila je ključna i brzina donošenja odluka.¹⁰

Unatoč kvalitetno osmišljenoj doktrini, sam Wehrmacht nije imao svoju jedinstvenu niti dugoročnu strategiju djelovanja. Niti na jednoj od tadašnjih akademija nije postojao predmet koji bi sustavno obrađivao strategiju. Strategija je u potpunosti ostavljena na odlučivanje vrhovnom zapovjedniku koji je određivao njezine glavne smjernice. U slučaju Trećeg Reicha to je bio Adolf Hitler.¹¹

---

⁸ Goluža, „Njemačko „tajno oružje““, str. 66.

⁹ Isto, str. 69.

¹⁰ Isto, str. 70.

¹¹ Despot, *VP - Magazin za vojnu povijest posebno izdanje, 2. svjetski rat: Wehrmacht*, str. 7.

2. Dolazak nacionalsocijalista na vlast i ustroj Wehrmachta

Proučavajući uzroke i okolnosti Drugog svjetskog rata potrebno je odgovoriti na pitanje koji su događaji i akteri omogućili da jedna stranka, kao što je bila nacionalsocijalistička¹², izraste iz malobrojne skupine nezadovoljnih ljudi u stranku koja će voditi Njemačku do uspona i gotovo potpunog uništenja na kraju Drugog svjetskog rata.

Nakon završetka Prvog svjetskog rata sile Antante potpisale su više mirovnih sporazuma, a mirovni sporazum potpisan s Njemačkom naziva se Versailleski ugovor. Pobjednici Prvog svjetskog rata smatrali su kako je potrebno Njemačkoj nametnuti što veće reparacije i što teže uvjete kako bi ju se držalo oslabljenom, u čemu je posebno prednjačila Francuska. Tim kaznenim mirom Njemačka je proglašena jedinim krivcem za Prvi svjetski rat, kao i krivcem za sve njegove posljedice.¹³ Njemačka je morala platiti i golem iznos novca kao ratnu odštetu. U vojnom i političkom smislu Njemačka je ostala bez cjelokupnog zrakoplovstva, ratna mornarica svedena je na minimum, vojno su okupirani zapadni dijelovi Njemačke, demilitarizirana je Rajnska oblast, Njemačka gubi sve prekomorske kolonije, a broj vojnika bio je ograničen na 100 000 ljudi.¹⁴ Versailleski ugovor nije direktan uzrok Drugog svjetskog rata, ali njegovo provođenje nije moglo uspješno spriječiti izbijanje novog rata čemu su se svi nadali.¹⁵

U takvim uvjetima tadašnje Weimarske Republike, počela se uzdizati nova ekstremno desna politička stranka NSDAP - Nacionalsocijalistička stranka, a njezin vođa postaje Adolf Hitler, veteran Prvog svjetskog rata. Hitler se od početka ističe kao sposoban vođa i organizator djelovanja stranke, ali prvi pokušaj puča (Münchenski puč) 1923. godine je završio neslavno, a Hitler je dobio kaznu zatvora od pet godina. Ipak, pušten je nakon svega devet mjeseci provedenih u zatvoru, a tamo je sazeo svoja sjećanja, misli i ideje u knjigu koja je kasnije izdana pod imenom *Mein Kampf* („Moja borba“).¹⁶ Knjiga obiluje idejama rasizma i mržnje, posebno prema Židovima, što je stranka kasnije konkretno i provodila. Zapravo bi se mnogo toga moglo napisati o holokaustu i rasnim zakonima koje su nacisti donosili i u zastrašujućoj mjeri provodili, ali ovdje nema smisla zalaziti u tu sferu. Hitler je nastojao Njemačkoj vratiti ugled u Europi, a prije svega to je nastojao postići poništavanjem Versailleskog ugovora. Sam je govorio: „Moj je

---

¹² Puni naziv je *Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei* (NSDAP) - Nacionalsocijalistička njemačka radnička stranka. Pripadnike stranke naziva se skraćeno „nacisti“.

¹³ Hobsbawm, Eric, *Doba ekstrema: Kratko dvadeseto stoljeće 1914.-1991.*, Zagrebačka naklada, Zagreb, 2009., str. 39.

¹⁴ Havers, *The Second World War (2): Europe 1939–1943*, str. 11.

¹⁵ Isto, str. 6.

¹⁶ Isto, str. 4.

program oduvijek bio poništavanje Versailleskog ugovora (...) Ne može se nabrojati koliko puta sam ponovio te riječi: napuštanje Versailleskog ugovora.“¹⁷ U vrijeme ekonomske krize Nationalsocijalistička stranka je svojom demagogijom privukla mase srednjih slojeva, koje su lako prihvaćale govore o tome da treba štiti onog koji živi od rada svojih ruku i pošteno zarađene imovine. Svoj put do vlasti nationalsocijalistička stranka krčila je i fizičkim terorom nad političkim protivnicima pomoću svojih odreda SA - *Sturmabteilungen*.¹⁸

Adolf Hitler i nacisti neprestano su davali obećanja o sjajnijoj budućnosti Njemačke, a 29. siječnja 1933. predsjednik Njemačke Republike Paul von Hindenburg imenovao je Adolfa Hitlera njemačkim kancelarom.¹⁹ Na izborima koji su uslijedili nekoliko mjeseci kasnije, nacisti su osvojili 44% mjesta u parlamentu, a iz tog parlamenta isključeni su komunisti, optuženi za palež zgrade Reichstaga (Njemačkog parlamenta) i proganjani od strane nacista.²⁰ Ovi događaji značili su početak kraja njemačke demokratske republike. Nedugo nakon smrti predsjednika Paula von Hindenburga u srpnju 1934., Hitler je spojio ovlasti predsjednika i kancelara u novu titulu: *Führer* („Vođa“) i kancelar Njemačkog Reicha, koju je sam uzeo. Osim što je preuzeo dužnosti predsjednika države i predsjednika vlade, Hitler je preuzeo još jednu dužnost - vrhovnog zapovjednika oružanih snaga.²¹ Nationalsocijalisti su u kratkom roku uspjeli preobraziti Njemačku i sebe nametnuti kao apsolutne gospodare provođenjem brojnih unutrašnjopolitičkih mjera. Veliku ulogu dobivaju novi odredi SS - *Schutzstaffel* („Zaštitni odredi“), kao i tajna policija *Gestapo*. Poništene su ratne reparacije, a do sredine tridesetih godina od Versailleskog ugovora nije ostalo ništa osim odredbi o teritorijima.²²

Od dolaska nacista na vlast počinje ubrzano naoružavanje države, a postavljen je i program kojim se htjelo državu učini neovisnom o uvozu sirovina. Ta je politika za nekoliko godina uklonila nezaposlenost i stabilizirala njemačku marku, a vojna je industrija radila punim kapacitetom. Takav brz ekonomski polet nije mogao potrajati ako se proizvedeno oružje ne bude upotrebljavalo u ratu, tako da su vojnička agresija i osvajanja bila nužna u bližoj budućnosti kako bi Njemačka zadržala stečenu gospodarsku i ekonomsku moć.²³

---

¹⁷ Cravetto, Enrico (urednik), *Povijest 17: Predvečerje rata i Drugi svjetski rat (1936. - 1945.)*, Jutarnji list, Zagreb, 2008., str. 184.

¹⁸ Skupina autora, *Povijest svijeta: od početaka do danas*, Naprijed, Zagreb, 1990., str. 652.

¹⁹ Havers, *The Second World War (2): Europe 1939–1943*, str. 5.

²⁰ Skupina autora, *Povijest svijeta: od početaka do danas*, Naprijed, Zagreb, 1990., str. 653.

²¹ Despot, *VP - Magazin za vojnu povijest posebno izdanje, 2. svjetski rat: Wehrmacht*, str. 6.

²² Hobsbawm, *Doba ekstreme: Kratko dvadeseto stoljeće 1914.-1991.*, str. 39.

²³ Skupina autora, *Povijest svijeta: od početaka do danas*, str. 655.

15. ožujka 1935. Reichstag donosi novi zakon o oružanim snagama. Tim zakonom postojeći Reichswehr, koji se sastojao od Reichsheera (kopnene vojske) i Reichsmarine (mornarice) odlazi u povijest, a rađa se Wehrmacht (službeni naziv „Das deutsche Wehrmacht“). Osim stvaranja Wehrmachta donosi se i odluka o ponovnom uvođenju vojne obveze koja je ukinuta prema Versailleskom ugovoru. Vrhovni zapovjednik oružanih snaga bio je Adolf Hitler, a za upravljanje oružanim snagama ustrojeno je Ministarstvo rata na čelu s ministrom general pukovnikom Wernerom von Blombergom.²⁴ Hitler najavljuje da će vojska biti povećana na 500 000 ljudi te da će se ponovo osnovati njemačke zračne snage - Luftwaffe. Također je potpisao sporazum s Velikom Britanijom koji mu je omogućio da poveća ratnu mornaricu na tonažu proporcionalnu britanskom ratnom brodogradnji.²⁵ Zanimljivo je kako je Hitler u prvim godinama na vlasti uvijek Velikoj Britaniji i Francuskoj, koje su mu se najčvršće mogle suprotstaviti, smišljao razloge i tražio povode kako bi opravdao svoje postupke. Tako je za odluku o uvođenju obveznog vojnog roka i osnivanju Luftwaffea kao izgovor naveo francusko prihvatanje zakona o produljenju vojnog roka na dvije godine i britansku „bijelu knjigu“, koja je govorila o povećanju naoružanja. Nakon toga potpisnice ugovora iz Versaillesa samo verbalno protestiraju, a Hitler na to ne obraća previše pažnje.²⁶

Prema zakonu od 15. ožujka 1935., Wehrmacht je podijeljen na tri dijela. Prvi dio bila je kopnena vojska, zvana Das Deutsche Heer kojom je rukovalo Vrhovno zapovjedništvo vojske (OKH - Oberkommando des Heeres) na čijem je čelu bio Vrhovni zapovjednik vojske. Na mjestu Vrhovnog zapovjednika vojske prvo je bio Werner von Fritsch, a kasnije Walther von Brauchitsch do 19. prosinca 1941. kada Hitler osobno preuzima zapovjedništvo nad vojskom. Drugi dio bilo je Njemačko ratno zrakoplovstvo - Die Deutsche Luftwaffe za čijeg je zapovjednika imenovan Hermann Göring, jedan od utemeljitelja nacističkog pokreta i lovački as iz Prvog svjetskog rata. 19. srpnja 1940. Göring će dobiti čin *reichs* maršala, kao jedina osoba koja će nositi taj čin u Drugom svjetskom ratu. Treći dio vojske činila je Njemačka ratna mornarica - Die Deutsche Kriegsmarine na čijem je čelu bio admiral Erich Raeder (kasnije veliki admiral), a nosio je titulu vrhovnog zapovjednika ratne mornarice (OKM - Oberkommando der Kriegsmarine). On je tu dužnost obavljao do 30. siječnja 1943. kada ga je zamijenio general admiral Karl Dönitz.²⁷

---

²⁴ Despot, *VP - Magazin za vojnu povijest posebno izdanje, 2. svjetski rat: Wehrmacht*, str. 6.

²⁵ Havers, *The Second World War (2): Europe 1939–1943*, str. 8.

²⁶ Cravetto, *Povijest 17: Predvečerje rata i Drugi svjetski rat (1936. - 1945.)*, str. 186.

²⁷ Despot, *VP - Magazin za vojnu povijest posebno izdanje, 2. svjetski rat: Wehrmacht*, str. 6.-7.

Reorganizacijom najvišeg vojnog zapovijedanja 4. veljače 1938. ukinuto je Ministarstvo rata i ustrojava se Vrhovno zapovjedništvo oružanih snaga (OKW - Oberkommando der Wehrmacht) kojemu je Hitler osobno stao na čelo, a za načelnika Vrhovnog zapovjedništva oružanih snaga imenovao je general pukovnika Wilhelma Keitela. U trenutku ustrojavanja Wehrmachta formalno se u oružanim snagama nalazilo nešto više od 100 000 ljudi, a ta je brojka do početka Drugog svjetskog rata narasla na 3 180 000 vojnika. Najveći broj pripadnika Wehrmacht je imao sredinom 1943., gotovo 10 milijuna, dok je u trenutku kapitalucije Trećeg Reicha (8. svibnja 1945.) Wehrmacht imao još 7 800 000 vojnika, časnika i dočasnika (uključujući i pripadnike Waffen SS-a).²⁸

Osnovni dio Reichsheera činilo je sedam pješačkih divizija koje su obavljale operativno zapovijedanje nad postrojbama unutar divizije, ali su imali i vojno-teritorijalne zadaće. Zakonom od 15. ožujka 1935. predviđeno je ustrojavanje 12 vojnih okruga s 36 pješačkih divizija, dok je dvije godine kasnije postrojeno 13 vojnih okruga sa vojno-teritorijalnim zadaćama te 3 vojna okruga za zapovijedanje oklopnim i motoriziranim postrojbama, bez vojno-teritorijalnih zadaća. Nakon pripajanja Austrije, Češke i osvajanja Poljske postojat će 21 vojni okrug. U trenutku proglašenja mobilizacije 26. kolovoza 1939. proglašen je novi ustroj vojske. Cijela vojska podijeljena je na djelatnu vojsku (Feldheer) i dopunsku vojsku (Ersatzheer). Djelatnu vojsku činile su tri vrste postrojbi: borbene postrojbe, opskrbne postrojbe i postrojbe za osiguranje. U posebnu skupinu svrstani su vojni službenici, svećenici, glazbenici i specijalisti koji su zbog svojih specifičnih znanja i vještina uvršteni u vojnu službu.²⁹

---

²⁸ Despot, *VP - Magazin za vojnu povijest posebno izdanje, 2. svjetski rat: Wehrmacht*, str. 6-7.

²⁹ Isto, str. 13-14.

3. Okolnosti u Europi prije napada na Francusku

Nakon obnove ratne mornarice, ustrojavanja ratnog zrakoplovstva i uvođenja vojne obveze, nacistička Njemačka nastavlja kršiti odredbe Versailleskog ugovora. U vanjskoj politici nacizam je od početka bio agresivan, ali, kako je već spomenuto, u prvo vrijeme svoje zahtjeve Hitler još pokušava pravno i diplomatski opravdati pred drugim silama. Kao što će događaji kasnije pokazati Hitler je bio prilično spretan u izigravanju svojih protivnika.³⁰

Jedan od prvih koraka u agresiji na vanjskom planu bilo je slanje vojske u demilitariziranu Rajnsku oblast. Ovaj postupak je bio i svojevrsna provjera kako će reagirati ostale države, prije svega Velika Britanija i Francuska. Francuska vlada, iako zabrinuta, ne želi reagirati bez čvrste potpore Velike Britanije, ali ona u to vrijeme prije svega teži za neutralnošću, stoga izostaje bilo kakva konkretnija reakcija. Mnogi povjesničari smatraju kako je izostanak reakcije u ovoj početnoj fazi bio katastrofalan za kasnije događaje. Štoviše, Hitler je prije okupacije Rajnske oblasti naredio vojsci da se povuče ukoliko Francuzi pruže bilo kakav otpor. Hitler ovim događajem stječe dojam kako su Velika Britanija i Francuska preslabe da ga zaustave.³¹

Od 1936. Njemačka se sve više približava fašističkoj Italiji te se obje države međusobno podupiru u vanjskoj politici. Obje države 1936. šalju vojnike i ratnu tehniku Francovim snagama u Španjolskom građanskom ratu što im omogućava provjeru vlastite vojne taktike i opreme. Do učvršćivanja političkih i diplomatskih odnosa Njemačke i Italije dolazi 23. listopada 1936. dogovorom nazvanim Osovina Rim-Berlin. Godinu dana poslije Italija pristupa Antikominternu paktu koji su već prije potpisali Njemačka i Japan.³²

1938. godina predstavlja vrhunac politike popuštanja prema agresivnoj vanjskoj politici Trećeg Reicha. Te je godine uz Mussolinijev pristanak³³ Hitler uspio ostvariti veliki cilj - priključenje Austrije Njemačkoj, tzv. Anschluss. I taj čin je bio u suprotnosti s odredbama Versailleskog ugovora od kojeg je sada ostalo samo „mrtvo slovo na papiru“.³⁴ U rujnu iste godine na konferenciji u Münchenu Njemačka, Italija, Velika Britanija i Francuska potpisale su sporazum kojim su Sudeti pripojeni Njemačkoj. Time su Velika Britanija i Francuska napustile

---

³⁰ Skupina autora, *Povijest svijeta: od početaka do danas*, str. 655.

³¹ Havers, *The Second World War (2): Europe 1939–1943*, str. vii.

³² Cravetto, *Povijest 17: Predvečerje rata i Drugi svjetski rat (1936. - 1945.)*, str. 241.

³³ Zanimljivo je da je Hitler uz pomoć austrijskih nacista već 1934. pokušao pripojiti Austriju Njemačkoj, ali nije uspio, između ostalog i zbog Mussolinijeve intervencije. Austrijski nacisti ubili su tadašnjeg austrijskog kancelara Engelberta Dollfussa.

³⁴ Skupina autora, *Povijest svijeta: od početaka do danas*, str. 655.

svoju saveznicu Čehoslovačku, koja je sljedeće godine cijela okupirana i pretvorena u Češko-moravski protektorat.³⁵ Politikom popuštanja zapadni saveznici nadali su se kako će Hitlera odvratiti od rata ako mu budu davali teritorijalne ustupke. Neki su Hitlera vidjeli kao pozitivnu osobu jer su vidjeli kako Njemačka gospodarski raste. Nadalje, postojao je već dugo prisutni strah od širenja komunizma, kojemu je nacistička Njemačka bila brana od prodora u Europu. Na kraju, nitko nije želio novi rat zbog ogromnih troškova i ljudskih žrtava koje je prouzročio Prvi svjetski rat i kojega su se mnogi još dobro sjećali.³⁶

Na početku 1939. godine Hitler još nije znao kako će rat teći i protiv kojih će se sve neprijatelja boriti, ali je već tada odlučio da će staviti u pokret ratni stroj koji je izgradio radi ostvarivanja svojih ciljeva. Prvi cilj nakon svih prijašnjih ustupaka bilo je dobivanje *Lebensrauma* - životnog prostora na Istoku.³⁷ Svijet je bio nemalo iznenađen kada je 23. kolovoza 1939. godine potpisan sporazum o nenapadanju između dotad velikih neprijatelja - Trećeg Reicha i SSSR-a. Sporazum su potpisali ministri vanjskih poslova po kojima je sporazum dobio ime Ribbentrop-Molotov. Naravno, nije se radilo o velikom pomirenju niti prijateljstvu nego su i Njemačka i SSSR nastojali iz ovog sporazuma izvući što više pogodnosti. Hitler je pod svaku cijenu želio izbjeći ratovanje na dva bojišta, a Staljin je ovim sporazumom osigurao privremenu odgodu njemačkog napada kako bi ojačao vlastitu vojsku, koja je bila u nesređenom stanju nakon brojnih čistki generala. Skupa sa sporazumom o nenapadnju išao je i dogovor o podjeli teritorija Poljske.³⁸

Francuska, poučena krvoprolićem i razaranjima Prvog svjetskog rata na svom teritoriju odlučuje uložiti mnogo sredstava u obranu kako se ne bi ponovila ista situacija. To je rezultiralo izgradnjom Maginotove linije, sustava obrane nazvanog po ministru Andréu Maginotu, najvećem zagovorniku njegove izgradnje. Radilo se o ogromnom i skupom sustavu utvrda na francusko-njemačkoj granici, povezanih podzemnom željeznicom. U utverdama su se nalazile vojarne, bolnice, spremišta oružja i goriva te ventilacijski sustavi koji su omogućavali funkcioniranje utvrda čak i kad su okružene neprijateljima. Cijena izgradnje bila je otprilike 7 milijardi franaka, puno više nego što se u početku očekivalo, što je značilo da je izgradnja linije i njeno održavanje reduciralo sredstva za financiranje ostalih grana francuske vojske. Međutim, malo tko se u Francuskoj protivio izgradnji linije, posebno nakon iskustva borbe u rovovima.³⁹

---

³⁵ Havers, *The Second World War (2): Europe 1939–1943*, str. 23

³⁶ Isto, str. 8.

³⁷ Skupina autora, *Povijest svijeta: od početaka do danas*, str. 665.

³⁸ Cravetto, *Povijest 17: Predvečerje rata i Drugi svjetski rat (1936. - 1945.)*, 248-249.

³⁹ Havers, *The Second World War (2): Europe 1939–1943*, str. 15.

Slabost linije je bila u tome što se ona nije protezala po dužini francusko-belgijske granice. Razlozi za to su bili i ekonomske prirode, ali i činjenica da je Belgija 1936. odustala od vojnog pakta s Francuskom i zadržala politiku neutralnosti.⁴⁰ Također, linija se nije protezala kod Ardena, gustog šumskog područja koje je smatrano neprohodnim, što će kasnije biti pogubno za Francusku. Izgradnja Maginotove linije stvorila je u Francuskoj ozračje zvano „Maginot-mentalitet“, odnosno ljudi su vjerovali u superiornost Maginotove linije i francuske obrane, a nisu uopće promišljali o tome da je ratna tehnika i taktika napredovala zadnjih godina i da bi se trebalo tome prilagoditi. To je poslužilo Nijemcima da zaključe kako je mala mogućnost da će Francuska krenuti u napad na Njemačku kraj toliko uložениh sredstava u obranu.⁴¹

Francuska je u razdoblju prije Drugog svjetskog rata izgubila nekoliko saveznika. Poljska se prva udaljila od Francuske, a Njemačka ju je Ribbentrop-Molotov sporazumom pretekla u potpisivanju francusko-ruskog sporazuma. Francuski saveznici na Balkanu, Jugoslavija i Rumunjska, priklanjaju se Njemačkoj zbog većih ekonomskih povlastica.⁴² Francuska vojska pogođena je brojnim problemima. Vojnici su bili premalo plaćeni i podcijenjeni, a u samoj vojsci postojala su neslaganja zbog društvenog i političkog stanja u cijeloj zemlji. Francuska vojska komunikaciju je i dalje obavljala putem telefona, umjesto da se uvede radio što bi povećalo učinak tenkova. Umjesto da motoriziraju brigade i tako povećaju brzinu kretanja vojske, Francuzi su se i dalje držali starog ustroja u kojoj tempo napredovanja određuje pješništvo. Iako su postojali časnici koji su kritizirali ovakav ustroj francuske vojske, primjerice Charles de Gaulle, doktrina ratovanja i dalje će ostati na ovoj razini.⁴³

Što se tiče političke scene, nakon kratkotrajnog mandata predsjednika Bluma, za premijera Francuske 12. travnja 1938. izabran je radikal Daladier, u čiju vladu ne ulaze socijalisti što otvara mogućnosti za suradnju s desnicom i donosi novo političko preslojavanje u parlamentu.⁴⁴ Daladier je bio na čelu onog dijela francuske javnosti koji je zastupao odlučan stav prema nacističkoj Njemačkoj, no ipak je popustio pred Hitlerom kada je ovaj zatražio Sudetsku oblast, te je ostavio na cjedilu saveznika Čehoslovačku.⁴⁵ No, zbog svih nabrojanih problema i animoziteta javnosti prema ratu, teško je bilo očekivati da će Francuska tako lako zaratiti s Njemačkom zbog zahtjeva kao što je bio zahtjev za Sudetima.

---

⁴⁰ Cravetto, *Povijest 17: Predvečerje rata i Drugi svjetski rat (1936. - 1945.)*, str. 196.

⁴¹ Havers, *The Second World War (2): Europe 1939–1943*, str. 16.

⁴² Cravetto, *Povijest 17: Predvečerje rata i Drugi svjetski rat (1936. - 1945.)*, str. 196.

⁴³ Havers, *The Second World War (2): Europe 1939–1943*, str. 17.

⁴⁴ Carpentier, Jean, Lebrun, Francois (urednici), *Povijest Francuske*, Barbar, Zagreb, 1999., str. 255.

⁴⁵ Isto, str. 261.

Bilo je očito da će Hitler, tražeći „životni prostor“ na Istoku, prvo napasti Poljsku. Potaknut brojnim uspjesima prethodnih godina on već 3. travnja 1939. zapovijeda Wehrmachtu da se napad na Poljsku izvrši 1. rujna 1939. Izlika koju je uzeo tom prilikom bila je da Poljska mora prepustiti Gdanjsk i koridor koji je dijelio grad od njemačkih granica, što je Poljska odbila.⁴⁶ 1. rujna 1939. prema planu započeo je napad Wehrmachta na Poljsku. Velika Britanija i Francuska, kao što su i obećale, daju ultimatum Njemačkoj da prestanu s vojnim akcijama jer će joj u suprotnom obje zemlje objaviti rat. Hitler odbija ultimatum vjerujući da Britanci i Francuzi neće moći učiniti ništa da pomognu Poljskoj. Nakon odbijanja ultimatum Velika Britanija i Francuska 3. rujna 1939. objavljuju rat Njemačkoj. Njemački napad na Poljsku, a potom objava rata Njemačkoj dva dana kasnije uzimaju se kao događaji kojima je počeo Drugi svjetski rat.⁴⁷ Do 18. rujna njemačka okupacija poljskog teritorija bila je dovršena, dok su sovjetske snage napale istočnu Poljsku 17. rujna. Samo je Varšava uspjela odolijevati do 27. rujna. Napad na Poljsku bila je jedna od prvih demonstracija Blitzkriega. Možda nije u potpunosti, ali je bila značajna demonstracija zbog toga što prvi put u povijesti ratovanja napredovanje napadača nije ovisilo o ritmu kretanja pješništva.⁴⁸ Brzo uništenje Poljske Hitleru je bilo važno zbog izbjegavanja ratovanja na dva bojišta istovremeno, a znao je i da udruženi resursi potencijalnih neprijatelja itekako premašuju resurse Njemačke. Njemačka i njezin saveznik Japan nisu se pripremali za dugački rat, niti su se oslanjali na naoružanje koje je imalo dugačak tijek proizvodnje.⁴⁹

Sljedeće mete njemačkog napada bile su Danska i Norveška. Hitler ih odlučuje napasti kako bi preduhitrio mogućnost britanske blokade puteva do važnih nalazišta ruda na Skandinavskom poluotoku. Prije svega bitan je bio Narvik jer se od tamo dovozila švedska ruda izuzetno važna za njemačko naoružanje. Danska je zauzeta već 9. travnja 1940., a tada je pokrenut napad na Norvešku. Obje vojničke operacije, i Saveznika i Njemačke, bile su planirane za isti dan, ali je njemačka operacija bila bolje pripremljena. Njemačka je flota izgubila sve moderne razarače, ali se britansko-francuski ekspedicijski korpus morao povući iz Narvika, nakon čega se Norveška predala. Pri ovim napadima pokazala se važnost njemačkog ratnog zrakoplovstva kao transportno i borbena sredstvo u suvremenom ratovanju.⁵⁰

---

⁴⁶ Cravetto, *Povijest 17: Predvečerje rata i Drugi svjetski rat (1936. - 1945.)*, str. 248.

⁴⁷ Havers, *The Second World War (2): Europe 1939–1943*, str. vii.

⁴⁸ Cravetto, *Povijest 17: Predvečerje rata i Drugi svjetski rat (1936. - 1945.)*, str. 251.

⁴⁹ Hobsbawm, *Doba ekstrema: Kratko dvadeseto stoljeće 1914.-1991.*, str. 43.

⁵⁰ Skupina autora, *Povijest svijeta: od početaka do danas*, str. 670.

Na Zapadnom bojištu se tijekom osam mjeseci (od objave rata Njemačkoj 3. rujna 1939. do svibnja 1940.) odvijao rat pod nazivom *la drôle de guerre* ili *Phoney war* („lažni rat“). Nije bilo gotovo nikakvih ratnih operacija, a francuske snage i prisutni britanski kontingent suzdržavali su se od bilo kakve inicijative. Čak nije bilo napada niti na rudna nalazišta u Ruhrskoj oblasti, čega su se Nijemci najviše bojali, niti je bilo pokušaja pružanja pomoći Poljskoj koja je pala puno brže nego su se Saveznici nadali.⁵¹

No, nakon pada Danske i Norveške, Nijemci su se mogli u potpunosti usmjeriti na Zapadno bojište. U Francuskoj i Velikoj Britaniji događaju se promjene na čelu vlada - Édouarda Daladiera 9. svibnja zamjenjuje Paul Reynauld, a 10. svibnja 1940. Nevillea Chamberlaina zamjenjuje Winston Churchill. Te promjene imale su značajne posljedice samo za Veliku Britaniju, dok je za Francusku već bilo prekasno.⁵²

---

⁵¹ Cravetto, *Povijest 17: Predvečerje rata i Drugi svjetski rat (1936. - 1945.)*, str. 255.

⁵² Isto, str. 247.

4. Primijenjeni Blitzkrieg - Zapadno bojište

U svibnju i lipnju 1940. godine njemačka vojska uspjela je pregaziti Luksemburg, Nizozemsku, Belgiju, a naposljetku i svoj konačni cilj borbi na Zapadu - Francusku. Tijekom tog kratkog vremena izmijenjen je izgled Europe, a francuska vojska, smatrana jednom od najjačih u to vrijeme, gotovo u potpunosti potučena. Do Zaljevskog rata 1990. to je bio jedini pravi primjer „munjevitog rata“ koji su ostvarile koncentrirane oklopne i motorizirane postrojbe. U ovom poglavlju bit će praćen tijek operacije i razlozi velikog uspjeha Trećeg Reicha.

Istog dana kada je došlo do službene kapitulacije Poljske, 27. rujna 1939., Hitler izdaje naredbu Vrhovnom zapovjedništvu vojske da počne s pripremama za vojni pohod na Zapadu. Operacija dobiva ime *Fall Gelb* („Slučaj žuti“), a prvotni plan za izvođenje operacije nije se puno razlikovao od Schlieffenovog plana iz Prvog svjetskog rata. Plan je ponovo predviđao prodor preko Belgije, a problem je bio što su Francuzi takav napad očekivali i prema tome već rasporedili svoje snage. Polazilo se od stajališta „djelomične pobjede“, tj. nije se računalo s osvajanjem Francuske nego samo jednog dijela obale La Manchea što bi poslužilo kao osnovica za buduće operacije u ratu.⁵³ Ta ideja nije se sviđala Hitleru koji je smatrao da će takvo izvođenje operacije dovesti do dugotrajnog i iscrpljujućeg rata bez većih uspjeha. Neovisno o Hitleru i general Erich von Manstein tražio je bolje rješenje jer ga je dotadašnje razočaralo svojom neoriginalnošću. Njegov plan sadržavao je oklopni prodor iz Ardena koji bi bili *Schwerpunkt* („Centar ravnoteže“) njemačkog napada, a zatim bi napredovanjem prema La Mancheu njemačke snage trebale razdvojiti i okružiti protivničke snage na području sjeverne Francuske i Belgije.⁵⁴ Prema von Mansteinovom planu napad je trebao krenuti iz tri smjera. Vojna skupina A trebala je proći kroz guste ardenske šume, koje su Saveznici smatrali neprohodnima, prijeći rijeku Meuse, zauzeti Sedan i nastaviti prodor. Vojna skupina B trebala je napasti „Niske zemlje“ (Nizozemsku, Belgiju i Luksemburg) kako bi porazila nizozemsku i belgijsku vojsku te držala zaokupljenima britansko-francuske snage. Njihova uloga bila je ključna za odvratanje pozornosti od Ardena, a u tome im je trebalo pomoći i njemačko ratno zrakoplovstvo. Još južnije trebala je napasti Vojna skupina C kako bi zavarala i još više zbunila britansko-francuske snage. Konačno rješenje tog plana Hitler je prihvatio u ožujku 1940. godine.⁵⁵ Iako su Ardeni smatrani neprohodnima zbog gustih šuma, puno potoka i rijeka te nepostojanja širokih putova, Nijemci su ipak zaključili da ih se uz određene teškoće može proći.

---

⁵³ Despot, *VP - Magazin za vojnu povijest posebno izdanje, 2. svjetski rat: Wehrmacht*, str. 32.

⁵⁴ Havers, *The Second World War (2): Europe 1939–1943*, str. 39.

⁵⁵ Isto, str. 40.

Uspješan prodor kroz Ardene koji neprijatelji nisu mogli previdjeti bio je velik rizik. Samo je jednoj osobi Hitler bio spreman povjeriti takav zadatak, a to je bio Heinz Guderian. Saveznici su se, osnaženi Maginot linijom, nadali dugotrajnom ratu koji bi naposljetku iscrpio njemačku ekonomiju i vojsku, što je Hitler pod svaku cijenu htio izbjeći.⁵⁶

9. svibnja 1940. u 21 sat poslana je svim njemačkim postrojbama kodna riječ *Danzig*, a te iste večeri Hitler je sa svojim stožerom stigao u Münsterfeld kako bi bio bliže događajima na Zapadnom bojištu. Tamo se smjestio njegov stožer pod kodnim nazivom „Orlovsko gnijezdo“. 10. svibnja 1940. u ranim jutarnjim satima Nijemci su prešli granicu s Luksemburgom čime počinje izvođenje operacije *Fall Gelb*. Zanimljivo je da je ipak manji dio vojnika prešao tu granicu nekoliko dana prije na biciklima i motociklima, praveći se da su turisti. Ubrzo počinje zauzimanje ključnih cesta pomoću padobranaca i „turista“ te bombardiranje od strane Luftwaffeovih aviona.⁵⁷ Luksemburg, kao vrlo malena država sa svega 300 000 stanovnika imala je oko 700 vojnika što je bilo nedovoljno za bilo kakav ozbiljniji otpor.⁵⁸ U isto vrijeme odvija se napad na Nizozemsku i Belgiju, čija neutralnost Nijemcima nije ništa značila. Wehrmacht u napad kreće sa osamdeset divizija, od kojih je bilo deset oklopnih.

Nizozemska je osjetila svu žestinu napada Luftwaffea čiji su zrakoplovi po potrebi svoje ciljeve bombardirali ili gađali mitraljezima. Operacije na području Nizozemske izvodile su Njemačka 6. i 18. vojska iz sastava Vojne skupine B (130 000 vojnika) čija je glavna zadaća bila zauzimanje mostova u Nizozemskoj. Uspješno je zauzet most kod Gennepa te je nastavljeno napredovanje prema zapadu. Jedna bojna padobranaca zauzela je mostove kod Moerdijka te je Nijemcima uspjelo prepoloviti Nizozemsku i tako ju izolirati. Osvajanje Willemsovog mosta u središtu Rotterdama u prvim satima invazije dokaz je kako su Nijemci bili dosjetljivi u borbi. Tu se u jutarnjim satima 10. svibnja spustilo 12 njemačkih hidroaviona s 150 pješaka i jurišnih opkopara koji su se gumenim čamcima prebacili do obale i zauzeli most. Dok su Nizozemci napadali njih, na rotterdamski sportski aerodrom spuštaju se njemački padobranci i pomoću tramvaja dolaze do Willemsovog mosta. Nizozemci nisu uspjeli poraziti Nijemce koji su zadržali kontrolu nad mostom.⁵⁹ Nakon brzog njemačkog napredovanja 14. svibnja dolazi do bombardiranja Rotterdama u kojemu je poginulo preko 900 civila. Istog dana nizozemska ratna mornarica otplovila je u Veliku Britaniju, a zračne snage su im uništene, ali su uspjele srušiti određeni broj Luftwaffeovih aviona. Oslabljena nizozemska vojska predaje se 14. svibnja 1940.

---

⁵⁶ Havers, *The Second World War (2): Europe 1939–1943*, str. 40-41.

⁵⁷ Shepperd, Alan, *France 1940: Blitzkrieg in the West*, Osprey, London, 1990., str. 31.

⁵⁸ Thomas, Nigel, *The German Army in World War II*, Osprey, Oxford, 2002., str. 15.

⁵⁹ Despot, VP - *Magazin za vojnu povijest posebno izdanje, 2. svjetski rat: Wehrmacht*, str. 35.

kako bi spriječila veći broj civilnih žrtava. Nizozemska je u ovom kratkom pohodu imala 10 800 žrtava, dok su Nijemci imali 9 300 žrtava.⁶⁰

Belgija je već 1936. povećala izdatke za vojsku, a do svibnja 1940. bilo je mobilizirano 650 000 ljudi.⁶¹ Glavni cilj napada na Belgiju bilo je zauzimanje Maastrichta, no prijelaz preko kanala i rijeka na belgijskoj granici kod Maastrichta sprječavala je tvrđava Eben Emael, u to vrijeme smatrana najsnažnijom suvremenom tvrđavom. Tvrđava je sagrađena 1932. da bi se spriječilo ponavljanje njemačkog napada preko Belgije 1914. godine. Zanimljiva je činjenica da su radove na tvrđavi obavljale većinom njemačke tvrtke. Imala je oblik kriške torte s promjerom od 900 metara i najveće širine od 700 metara. Uzduž sjeverne granice tvrđave tekao je Albertov kanal, granica između Belgije i Nizozemske.⁶² Zadatak neutraliziranja tvrđave povjeren je jednoj maloj skupini vojnika kojom su zapovijedali natporučnik Witzig i dočasnik Wenzel. Oni su se u rano jutro 10. svibnja trebali spustiti na krov tvrđave pomoću jedanaest jedrilica koje je vukao njemački transporter Junkers Ju 52. Tako su i započeli, no odmah dolazi do komplikacija kada pucaju dva užeta koja su vukla jedrilice, a u jednoj od njih bio je zapovjednik postrojbe Witzig. Unatoč tome ostale jedrilice su uspješno transportirane, neke čak i na krov tvrđave. Osam puškostrojnica na krovu tvrđave ubrzo su onesposobljene, a prvi put se upotrebljavaju mine s kumulativnim punjenjem. Svi otvori na tvrđavi napadnuti su bacačima plamena i minama, nakon čega je tvrđava zauzeta i osigurana sljedećeg dana. Tvrđavu je branilo oko 750 belgijskih vojnika.⁶³

Vojna skupina B nastavila je prodor kroz Nizozemsku i Belgiju, a u susret su joj išle francusko-britanske snage, kao što je von Manstein predvidio da će se dogoditi. Za to vrijeme Vojna skupina A prošla je kroz Ardenne, a Luftwaffe je stalno bio u pogonu kako bi zaštitio tenkove koji su u Ardenima bili puno ranjiviji. Saveznici su propustili jedinu povoljnu priliku za napad koja je bila upravo tada. Mislili su da se radi o diverziji kako bi se odvušla pozornost sa sjevera pa su Nijemci naišli samo na osrednji otpor što ih nije moglo zaustaviti. 11. svibnja francuski vrhovni vojni zapovjednik general Maurice Gamelin shvaća da su zapravo Ardeni *Schwerpunkt* njemačkog napada te šalje pojačanje prema rijeci Meuse. Njemačke snage stigle su na istočnu obalu Meuse 12. svibnja te već idućeg dana započeli forsiranje rijeke.⁶⁴

---

⁶⁰ Thomas, *The German Army in World War II*, str. 19.

⁶¹ Isto, str. 24.

⁶² Despot, *VP - Magazin za vojnu povijest posebno izdanje, 2. svjetski rat: Wehrmacht*, str. 35-36.

⁶³ Shepperd, Alan, *France 1940: Blitzkrieg in the West*, str. 32-34.

⁶⁴ Havers, *The Second World War (2): Europe 1939-1943*, str. 43-44.

Nijemci su bili svjesni da će forsiranje rijeke Meuse biti riskantno i opasan potez, no ako bi uspio, to bi bio početak kraja francusko-britanskih snaga sjeverno od prodora njemačkog oklopnog klina. Prva od von Kleistovih oklopnih divizija koja je stigla na Meuse bila je 7. oklopna divizija pod zapovjedništvom Erwina Rommela (kasnije će dobiti naziv *Gespensterdivision* - „Divizija duhova“). Na području Dinanta ta postrojba ruši tri mosta, a jedan manji dio postrojbe prebacuje se preko brane kod Houxa i formira plitki mostobran. Nijemci prelaze rijeku u gumenim čamcima pod gustom topničkom i streljačkom vatrom te uspijevaju formirati mostobran. Rommel je kod Dinanta ušao u prvi čamac i poveo vojnike u juriš na drugu obalu. Kako bi stvorio dimnu zavjesu koja bi donekle zaštitila njemačke vojnike, Rommel naređuje da se zapali nekoliko obližnjih kuća uz obalu te je vjetar počeo nositi dim duž rijeke. Do 10 sati 13. svibnja zauzet je Bouvignes te je formiran mostobran na zapadnoj obali rijeke Meuse. U noći 14. svibnja pod topničkom vatrom napravljen je pontonski most preko kojeg su počeli prelaziti njemački tenkovi, oklopna vozila i topovi, koje Rommel šalje naprijed u daljnji prodor. Njegova divizija, uvijek u pokretu, napredovala je dalje prema zapadu velikom brzinom zaobilazeći naseljena mjesta kad god je to bilo moguće, a idući cilj je bio Philippeville.⁶⁵ Rommel je tom prilikom napustio bolje zaštićeno zapovjedno vozilo i ukrcao se u jedan od tenkova na samom čelu napada. Taj tenk pogođen je dva puta pri čemu je zapovjednik tenka ostao bez ruke, a sam Rommel bio lakše ozlijeđen. U međuvremenu Heinz Guderian vodi uspješan napad na grad Sedan i riskantnim potezima uspijeva ga zauzeti. Svoj doprinos u pobjedi kod Sedana dali su obrušavajući bombarderi Junkers Ju-87, tzv. „Štuke“ koje su bombardirale francuske položaje. Osim samog efekta bombardiranja, čak je veći bio psihološki efekt na vojnike izazavan zvukom „Štuka“ u obrušavanju, nakon kojeg su vojnici često odbijali izaći ponovo na položaje.⁶⁶ Od svih postrojbi Oklopne skupine „Kleist“ koje su prešle Meuse jedino je XXXXI. motorizirani zbor bio blokiran kod Monthermea zbog snažne francuske obrane. Ipak je 6. oklopna divizija uspjela probiti obranu i u jednom danu, 15. svibnja, prijeći 65 kilometara i tako nadoknaditi zaostatak za ostalim postrojbama. Kod Signya ih je dočekala francuska 2. oklopna divizija koju su potpuno uništili.⁶⁷ Do jutra 16. svibnja preko 2000 njemačkih tenkova i 150 000 vojnika uspjelo je prijeći rijeku Meuse u širini od 80 kilometara. „Plan zahvata srpom“ počeo se ostvarivati kada je ubrzo probijena saveznička crta obrane, a britansko-francuske snage se počele povlačiti sjeverno prema Belgiji, baš kako su Nijemci željeli. Sada su na otvorenom

---

⁶⁵ Battistelli, Pier Paolo, *Panzer Divisions: The Blitzkrieg Years 1939-40*, Osprey, Oxford, 2007., str. 84.

⁶⁶ Despot, VP - *Magazin za vojnu povijest posebno izdanje, 2. svjetski rat: Wehrmacht*, str. 37-39.

⁶⁷ Isto, 42-43.

polju njemačke oklopne divizije počele jurišati punom brzinom u smjeru sjeverozapada kako bi opkolile britansko-francusku vojsku kod La Manchea.⁶⁸

Rommelov način vođenja postrojbe tipičan je primjer primjene koncepta Auftragstaktik. Kao zapovjednik 7. oklopne divizije nametnuo je vojnicima takav tempo da se zbog toga sukobio sa svojim stožerom, koji mu je prigovarao zbog nekoordinacije. On im je odgovorio kako svaki časnik u diviziji ne mora čekati zapovijed od gore nego mora biti sposoban samostalno donositi odluke u skladu s općim planom djelovanja. I Guderian je došao u sukob sa svojim nadređenima. 16. svibnja von Kleist mu je zapovijedio da zaustavi svoj prodor jer se stožer plašio prebrzog prodora koji će poremetiti redove vojske, ali Guderian odbija poslušati zapovijed pod izlikom da mora napredovati kako bi na mostobranu kod Sedana napravio mjesta za još pješništva i nastavak prodora. Von Rundstedt je intervenirao u korist Guderiana te je prodor nastavljen, a Francuzi nisu mogli izvesti protunapad jer nisu točno znali gdje se Guderian uopće nalazi.⁶⁹

Nijemci su brzo ostvarivali prodor munjevitim ratom pa su u kratkom vremenu stigli sve do crte koju su tvorile rijeke Aisne i Somme. 20. svibnja njemačke snage stižu do obala La Manchea u Abbevilleu i kreću odmah prema sjeveru, opkoljavajući britansko-francuske snage, što je slikovito opisano kao zatvaranje dva kraka kliješta.⁷⁰ No, zbog prebrzog prodora oklopnih snaga za kojima su zaostali njemačko pješništvo i logistika, britansko-francuske snage dobile su priliku za protunapad. Kod Arrasa je britanski ekspedicijski zbor 21. svibnja napao sa sjevera, a francuska vojska s juga, no napad je odbijen. U akciji se ponovo iskazao Erwin Rommel kao zapovjednik i strateg, koji je za razliku od britanskih zapovjednika osobno bio na bojnopolju.⁷¹ Britansko-francuske snage našle su u okruženju i pred potpunim uništenjem. 25. svibnja 1940. XIX. zbor zauzeo je Boulogne, a sljedećeg dana zauzet je Calais. 28. svibnja belgijski kralj Leopold III. potpisuje kapitulaciju i predaje se sa svojom vojskom. Neke belgijske utvrde za razliku od Eben Emaela nisu odmah osvojene i njihovi branitelji pružali su otpor sve dok nije potpisana kapitulacija.⁷² 27. svibnja stigla je zapovijed da napredovanje tenkova treba stati, a uništenje okruženih snaga prepušteno je pješništvu i Luftwaffeu. Naredba je došla od samog Hitlera koji je htio sačuvati oklopne postrojbe za drugu fazu bitke za Francusku, a i sam teren u Flandriji je bio toliko natopljen kišom da je bio praktički neprohodan za tenkove.⁷³ Navedena

---

⁶⁸ Havers, *The Second World War (2): Europe 1939–1943*, str. 44.

⁶⁹ Despot, *VP - Magazin za vojnu povijest posebno izdanje, 2. svjetski rat: Wehrmacht*, str. 44.

⁷⁰ Cravetto, *Povijest 17: Predvečerje rata i Drugi svjetski rat (1936. - 1945.)*, str. 257.

⁷¹ Battistelli, *Panzer Divisions: The Blitzkrieg Years 1939-40*, str. 85-88.

⁷² Thomas, *The German Army in World War II*, str. 35.

⁷³ Despot, *VP - Magazin za vojnu povijest posebno izdanje, 2. svjetski rat: Wehrmacht*, str. 45.

naredba omogućila je provedbu operacije *Dynamo*. Negdje se može naći pretpostavka da je Hitler zaustavio oklopne postrojbe kako bi namjerno omogućio evakuaciju britansko-francuskih snaga u znak dobre volje jer je vjerovao da bi sa Velikom Britanijom kasnije mogao potpisati primirje.⁷⁴

Operacija *Dynamo* službeno je započela 26. svibnja 1940., a radilo se o evakuaciji britansko-francuskih vojnika koji su se našli u okruženju u Dunkerqueu. Do 4. lipnja uspješno je evakuirano 366 162 savezničkih vojnika u Englesku, od čega je bilo 53 000 Francuza. No, ta uspješna misija zadala je gubitke britanskoj vojsci koji su joj u tom trenutku najmanje trebali. U operacijama kod Dunkerquea srušeno je 177 zrakoplova RAF-a (Royal Air Forces) te je potopljeno 10 britanskih brodova.⁷⁵ Britansko-francuske snage za sobom su ostavile veliku količinu naoružanja i opreme koju su Nijemci zaplijenili.

5. lipnja 1940. Nijemci pokreću operaciju *Fall Rot* („Slučaj crveni“), zadnju fazu napada i okupacije Francuske. Napad se odvijao uzduž linije Aisne-Somme prema jugu Francuske. General Maxim Weygan, koji je 19. svibnja zamijenio Mauricea Gamelina, pokušao je od 5. do 11. lipnja obraniti bojišnicu, ali to završava neuspjehom. 10. lipnja do tada neutralna Italija ulazi u rat na strani Njemačke jer Mussolini nije htio izostati iz podjele plijena.⁷⁶ Guderian je do 17. lipnja stigao do grada Pontarlieria na švicarskoj granici te je time zaobiđena cijela Maginotova linija. Pariz je osvojen 14. lipnja, a do 20. lipnja padaju Dijon, Rennes i Lyon. Francuski otpor bio je potpuno skršen, a francuska vlada prvo seli u Tours, a zatim u Bordeaux. Paul Reynauld, koji je jedini bio sklon otporu do kraja, daje ostavku 16. lipnja, a zamijenio ga je ostarjeli maršal Philippe Pétain, sklon potpisivanju primirja s Njemačkom. Francuska je kapitulirala 22. lipnja 1940. godine.⁷⁷

---

⁷⁴ Cravetto, *Povijest 17: Predvečerje rata i Drugi svjetski rat (1936. - 1945.)*, str. 257.

⁷⁵ Havers, *The Second World War (2): Europe 1939–1943*, str. 50.

⁷⁶ Carpentier, Lebrun, *Povijest Francuske*, str. 264.

⁷⁷ Cravetto, *Povijest 17: Predvečerje rata i Drugi svjetski rat (1936. - 1945.)*, str. 257.

5. Posljedice napada na Francusku

U proljeće 1940. godine Adolf Hitler je u šest tjedana (i sa svega 13 000 ubijenih njemačkih vojnika) uspio poraziti savezničke snage u Francuskoj, što caru Wilhelmu II. nije uspjelo u četiri godine tijekom Prvog svjetskog rata. 22. lipnja 1940. potpisano je primirje u gradu Compiègne.⁷⁸ Hitler je za tu priliku naredio da se dovede isti vagon u kojem je Njemačka potpisala primirje i predala se u Prvom svjetskom ratu jer se to dogodilo baš u tom mjestu. Time je i simbolično postignuta njemačka osveta za poraz u Prvom svjetskom ratu.

Primirje je predviđalo prepuštanje tri petine francuskog nacionalnog teritorija njemačkom nadzoru i administraciji, što postaje okupirana zona, a troškove njemačke administracije plaćali su poraženi Francuzi. U Vichyju se smjestila vlada na čelu s Pétainom, koja je smatrana legitimnom vladom, a bila je podložna i u kolaboraciji sa Trećim Reichom. Taj dio Francuske mogao je raspolagati sa vojskom od 100 000 ljudi, a razoružana flota morala se vratiti u svoje predratne luke.⁷⁹ Primirje samo po sebi nije odmah označilo kraj Treće Republike. 10. srpnja 1940. na sjednici Zastupničkog doma i Senata dana je punomoć maršalu Pétainu da zajedno sa stručnim povjerenstvom izradi ustav nove francuske države. Tada maršal Pétain prisvaja sve ovlasti državnog poglavara i ukida funkciju predsjednika Republike. Tada se počinje rađati antidemokratski i antiliberalan režim koji usko surađuje i ovisi o Trećem Reichu.⁸⁰

Još u tijeku operacija na francuskom teritoriju general Charles de Gaulle stiže u Englesku 17. lipnja 1940. i odmah preko radija upućuje poziv sunarodnjacima za nastavak borbe protiv neprijatelja. Govorio je kako Francuska u ovom ratu nije sama i kako je ovaj rat zapravo svjetski rat. De Gaulle nije priznavao Pétainov režim te je tako istodobno nastao pokret otpora i kolaboracionizam. Britanci ga priznaju za „vođu slobodnih Francuza“, ali on u početku ne uživa veliku podršku. De Gaulle je uspio povezati Francusku Ekvatorijalnu Afriku, Kamerun, Novu Kaledoniju i francuske otoke na Tihom oceanu te proglasio nezavisnost „Slobodne Francuske“ u odnosu na Veliku Britaniju i Sjedinjene Američke Države.⁸¹

Francuski pokret otpora bio je jedan od najsveobuhvatnijih i najzamršenijih u Europi. Imao je tri velika centra: Pariz-London, Moskvu i de Gaullea, ali to nije obuhvaćalo cjelokupni pokret otpora jer je postojao čitav niz grupa koje su djelovale samostalno. Nijemci nikada nisu

---

⁷⁸ Skupina autora, *Povijest svijeta: od početaka do danas*, str. 670.

⁷⁹ Carpentier, Lebrun, *Povijest Francuske*, str. 264.

⁸⁰ Isto, str. 265-266.

⁸¹ Isto, str. 268.

uspjeli iskoristiti nejedinstvenost pokreta i njihova međusobna razilaženja. Osnovno neslaganje u pogledu pružanja otpora bilo je hoće li otpor biti aktivan ili pasivan. Aktivan otpor pružali su general de Gaulle i Francuska komunistička partija, koji su opet zazirali od međusobne suradnje. Komunisti su organizirali pokret koji se borio iznutra, a de Gaulle usmjerava aktivnost na organiziranje borbe protiv Nijemaca izvan Francuske.⁸² U pokretima otpora bili su ljudi iz svih skupina, od bivših vojnika do muškaraca i žena civila. Pripadnici pokreta otpora živjeli su u velikoj opasnosti, posebno u prvom razdoblju okupacije kada su mnogu izdani Nijemcima te zatvarani ili ubijani na licu mjesta. Iako se ne može sa sigurnošću znati broj ubijenih pripadnika pokreta otpora, procjenjuje se da je za vrijeme njemačke okupacije u Francuskoj ubijeno 150 000 pripadnika pokreta otpora.⁸³ Odnosi između različitih pokreta otpora i život u Francuskoj u vrijeme okupacije na komičan način prikazani su u britanskoj humorističnoj seriji *'Allo 'Allo!*.

Pri njemačkim napadima na Francusku život je izgubilo 1% Francuza, što je daleko manje nego u Prvom svjetskom ratu. Francuska je, kao izrazito poljoprivredna zemlja, prije rata bila bogata hranom, no nakon njemačke okupacije počinje se smanjivati prosječna težina i zdravstvena sposobnost cjelokupnog stanovništva. Osim pada broja radno sposobnog stanovništva, uništeno je i 7% francuske predratne imovine te je opao gospodarski rast zemlje.⁸⁴

---

⁸² Skupina autora, *Povijest svijeta: od početaka do danas*, str. 690.

⁸³ Havers, *The Second World War (2): Europe 1939–1943*, str. 75.

⁸⁴ Hobsbawm, *Doba ekstrema: Kratko dvadeseto stoljeće 1914.-1991.*, str. 47., 51.

Zaključak

Brzom i učinkovitom kampanjom na Zapadu Hitler učvršćuje svoj ugled u njemačkom narodu i postaje neupitni vođa Trećeg Reicha. Dva su ključna razloga zašto je Francuska napadnuta. Prije svega, kako bi uopće bio moguć prodor na Istok, morala je biti riješena situacija na Zapadu jer su Nijemci pod svaku cijenu htjeli izbjeći ratovanje na dvije fronte. Drugi je razlog osveta za poraz Njemačke u Prvom svjetskom ratu, nakon čega ju je Francuska svim silama pokušala oslabiti kako barem na duže vrijeme nikad ne bi mogli opet napasti. No, Versailleski ugovor i njegove posljedice za Njemačku donijele su samo novu reakciju - uzdizanje nacionalsocijalističke stranke u Njemačkoj. Ta ista stranka od dolaska na vlast daje do znanja da se ništa neće rješavati mirnim putem i što čeka Europu u bliskoj budućnosti. Postavlja se pitanje kako je Njemačka, bačena na koljena nakon Prvog svjetskog rata, nakon dvadeset godina uspjela zadati francuskoj vojsci tako težak poraz? To pitanje učvršćuje i činjenica da je francuska vojska tada smatrana jednom od najjačih na svijetu. Moglo bi se pretpostaviti da je presudila brojnost njemačkih divizija, njemačka nadmoć u ratnoj tehnici i gotovo fanatična borbenost njemačkih vojnika. No, to nije tako jednostavno uzimajući u obzir dvije činjenice. Prva je da je Francuska, osnažena britanskim ekspedicijskim zborom, imala bolje i brojnije naoružanje u svakom pogledu od Njemačke, te da su Saveznici imali veći broj divizija.⁸⁵ Druga činjenica je da su Francuzi bili ti koji su branili svoju zemlju od napadača i pokazali pri tome vrlo žilav otpor i veliku borbenost. Bitnije od same ratne tehnike i broja vojnika na bojištu bitnija je bila priprema i primjena novih tehnologija i taktike u ratovanju. A u tome su Nijemci pokazali veću otvorenost. Dok su vrhovni francuski i britanski stožeri i dalje koristili izravno zapovijedanje, Nijemci su usavršili Auftragstaktik, odnosno sustav neizravnog zapovijedanja, puno primjereniji modernom ratovanju. Francuzi su sa svojom teškom artiljerijom i Maginot linijom bili uvjereni kako Njemačka neće više moći prodrijeti na njihov teritorij, a Nijemci su sofisticirali *Bewegungskrieg*, pokretno ratovanje koje će se pokazati vrlo uspješnim. I naizgled male stvari puno su značile u ratovanju, primjerice primjena radio uređaja. Nijemci su za komunikaciju među oklopnim postrojbama na bojištu koristili radio, za što se najviše zalagao Heinz Guderian, dok je na drugoj strani svega dvadeset posto tenkova bilo opremljeno radio uređajima. Sve u svemu, nakon kampanje na Zapadu sukobljene strane ulaze u novo poglavlje Drugog svjetskog rata, ono u kojem je Francuska pokorena i izbačena iz ratnog stroja, velik dio Europe već pod njemačkom okupacijom, a Francuska nastavlja borbu iznutra i izvana stvaranjem pokreta otpora.

---

⁸⁵ Za konkretne brojeke vidjeti u: Havers, *The Second World War (2): Europe 1939–1943*, str. 42.,43.,48.

Popis literature

1. Battistelli, Pier Paolo, *Panzer Divisions: The Blitzkrieg Years 1939-40*, Osprey, Oxford, 2007.
2. Carpentier, Jean, Lebrun, Francois (urednici), *Povijest Francuske*, Barbar, Zagreb, 1999.
3. Cravetto, Enrico (urednik), *Povijest 17: Predvečerje rata i Drugi svjetski rat (1936. - 1945.)*, Jutarnji list, Zagreb, 2008.
4. Despot, Zvonimir (urednik), *VP - Magazin za vojnu povijest posebno izdanje, 2. svjetski rat: Wehrmacht*, Večernji list, Zagreb, 2013.
5. Goluža, Miroslav, „Njemačko „tajno oružje““, *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, god. 9, br. 18, Zagreb, 2006.
6. Havers, Robin, *The Second World War (2): Europe 1939–1943*, Osprey, Oxford, 2002.
7. Hobsbawm, Eric, *Doba ekstrema: Kratko dvadeseto stoljeće 1914.-1991.*, Zagrebačka naklada, Zagreb, 2009.
8. Shepperd, Alan, *France 1940: Blitzkrieg in the West*, Osprey, London, 1990.
9. Skupina autora, *Hrvatska enciklopedija* (mrežno izdanje), URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=65197>, Leksikografski zavod Miroslav Krleža (pristupljeno 23.6.2016.)
10. Skupina autora, *Povijest svijeta: od početaka do danas*, Naprijed, Zagreb, 1990.
11. Thomas, Nigel, *The German Army in World War II*, Osprey, Oxford, 2002.